

บทที่ 3

ความสำคัญของกฎหมาย

กฎหมายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปในทำนองเดียวกัน ทำให้สังคมมีระเบียบ วินัย และสงบเรียบร้อย หากไม่มีกฎหมาย มนุษย์ซึ่งมักจะชอบทำอะไรตามใจตนเอง ถ้าต่างคนต่างทำตามใจและการกระทำนั้นทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ก็จะเกิดปัญหาความขัดแย้ง มีการล้างแค้นได้โต้ตอบกันไปโต้ตอบกันมาไม่มีที่สิ้นสุด เพราะไม่มีกฎหมายเข้าไปจัดการให้ความเป็นธรรม ในที่สุดสังคมนั้นประเทศนั้นก็ล่มสลายไม่สามารถดำรงอยู่ได้

รัฐธรรมนูญกำหนดให้ประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย การรู้กฎหมาย จึงจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนทุกคน ที่จะได้ทราบถึงขอบเขตของสิทธิและหน้าที่ของตน ตลอดจนข้อปฏิบัติต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด เมื่อรู้กฎหมาย ก็จะได้ไม่ทำผิดกฎหมาย และไม่ถูกผู้อื่นเอาผิดเอาเปรียบโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ

การทำผิดกฎหมาย หรือปัญหาข้อขัดแย้ง ข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนด้วยกันเอง หรือประชาชนกับข้าราชการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามเป็นข่าวฟ้องร้องกันไม่เว้นแต่ละวันนั้น มีสาเหตุมาจากความไม่รู้กฎหมายทั้งสิ้น และเมื่อกระทำความผิดแล้วจะกล่าวอ้างแก้ตัวว่าที่กระทำลงไปนั้นเป็นเพราะไม่รู้กฎหมาย เพื่อให้คนหลุดพ้นจากความรับผิดชอบไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะไม่รู้กฎหมายจริง ๆ ก็ตาม เนื่องจากในทางกฎหมายมีหลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งว่า “ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว” เพราะถ้าหากว่าให้มีการกล่าวอ้างแก้ตัวได้ ทุกคนก็จะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายกันหมด เพื่อให้คนหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ ในที่สุดกฎหมายก็จะขาดความศักดิ์สิทธิ์ และบังคับใช้กับใครไม่ได้อีกต่อไป¹

¹ ณรงค์ เสงี่ยมประชา. (2541). **มนุษย์กับกฎหมาย**. (พิมพ์ครั้งที่ 4) . กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, หน้า 61-63.

3.1 ความหมายของกฎหมาย

ตามที่กล่าวไว้ว่า กฎหมายเป็นเครื่องมือของรัฐในการใช้เพื่อควบคุมความประพฤติหรือการปฏิบัติของคนในสังคมที่จะก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความยุติธรรม และกฎหมายคือตัวกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิหน้าที่และเสรีภาพในสังคมตลอดถึงการป้องกันสิทธิผลประโยชน์ของประชาชนนั้น มีนักปราชญ์หลายท่านได้ให้ความหมายไว้เป็นหลายนัย คือ

หยุด แสงอุทัย ได้อธิบายไว้ว่า กฎหมาย ได้แก่ ข้อบังคับของรัฐ ซึ่งกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ถ้าฝ่าฝืนจะได้รับผลร้ายหรือถูกลงโทษ

อริสโตเติล (Aristotle) ได้อธิบายไว้ว่า “กฎหมาย คือ ข้อบังคับ (Rule) ซึ่งประกอบด้วยเหตุผล (Reason) ของชุมชน โดยมีลักษณะที่จะทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่มีความขัดแย้งอยู่รวมกันได้ และก่อให้เกิดสันติสุขขึ้นในสังคมนั้น”

กฎหมาย คือ “บรรดาข้อบังคับของรัฐหรือประเทศที่ใช้บังคับความประพฤติทั้งหลายของบุคคลอันเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกัน ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็จะต้องมีความผิดและถูกลงโทษ”

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เป็นพระบิดาแห่งกฎหมายไทยทรงอธิบายไว้ว่า “กฎหมายนั้น คือ คำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองแผ่นดินต่อราษฎรทั้งหมด เมื่อไม่ทำตามแล้วตามธรรมดาต้องได้รับโทษ”

จอห์น ออสติน (John Austin) ปรัชญาเมธีชาวอังกฤษ ได้ให้คำจำกัดความว่า กฎหมายคือคำสั่งคำบัญชาของรัฐาธิปัตย์ ซึ่งบังคับใช้กับกฎหมายทั้งหลาย ถ้าผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม โดยปกติแล้วผู้นั้นต้องได้รับโทษ

กฎหมาย² คือ ข้อบังคับของรัฐาธิปัตย์ ที่บัญญัติขึ้นเพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมของพลเมือง หากใครฝ่าฝืน จะถูกลงโทษ

² หยุด แสงอุทัย. (2523). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 36.

ส่วนรัฐาธิปัตย์ คือ ผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐ (ของประเทศไทยรัฐาธิปัตย์ แบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายได้แก่ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ แต่ละฝ่ายก็จะมีอำนาจสูงสุด เฉพาะด้านของตนเท่านั้น สรุปก็คือ รัฐาธิปัตย์ของไทย ก็มีด้านบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการ นั่นเอง)

โทษ สำหรับโทษจะมีโทษทางอาญา กับโทษทางแพ่ง โทษทางอาญามี 5 ชั้น (สถาน) ได้แก่ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน สำหรับโทษทางแพ่ง ก็คือ การชดใช้

ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเรียกว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ซึ่งมีหลายลักษณะ จะได้กล่าวในลำดับต่อไป

สรุปจากความหมายต่าง ๆ ตามที่นักปราชญ์หลายท่านได้กล่าวข้างต้นนั้น พอจะสรุปได้ว่า กฎหมาย คือ กฎเกณฑ์หรือกติกาที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมของบุคคล องค์กร หน่วยงาน และสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในรัฐ หากมีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะได้รับโทษตามที่บัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมายนั้น ๆ แต่ถ้าจะกล่าวถึงลักษณะที่สำคัญตามความหมายของกฎหมายนั้น จะได้ดังนี้

1. กฎหมายเป็นคำสั่ง ข้อห้าม หรือข้อบังคับของรัฐ
2. กฎหมายเป็นบทกำหนดความประพฤติและการงดเว้นการกระทำ
3. กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ใช้ทั่วไปกับทุกคน ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร
4. กฎหมายจะตราขึ้นโดยหน่วยอำนาจทางนิติบัญญัติ
5. กฎหมายทุกฉบับมีผลใช้บังคับได้อย่างสมบูรณ์หลังจากประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว
6. กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ใช้ควบคุมเสมอเหมือนกันหมดทุกคน ทุกหน่วยงานและทุกองค์กร
7. กฎหมายเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ทำให้คนในสังคมมีความเป็น

ระเบียบเรียบร้อยและเกิดความยุติธรรม

8. กฎหมายเป็นเครื่องมือบริหารรัฐ
9. กฎหมายมีบทลงโทษแก่ผู้กระทำผิด

3.1.1 ที่มาของกฎหมาย

กฎหมาย³ ที่ใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ ของสังคมโลกปัจจุบันนี้ ย่อมจะมีที่มาหรือที่ เกิดแตกต่างกันไป ทั้งนี้ก็เพราะว่ากฎหมายที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้นจะใช้บังคับได้ตลอดนาน เท่านั้นไม่ กฎหมายย่อมจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นบ้างและพฤติกรรมของมนุษย์ใน สังคมย่อมเป็นที่มาของกฎหมายต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนั้นการเจริญเติบโตของสังคม สภาพทางการเมืองเศรษฐกิจและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในสังคมก็ล้วนแต่เป็น แหล่งที่เกิดขึ้นของกฎหมายด้วยเช่นกัน นักนิติศาสตร์ได้ศึกษาถึงแหล่งที่มาของ กฎหมายอย่างกว้าง และในที่สุดสามารถสรุปได้ว่าในปัจจุบันนี้มีแหล่งที่มาของ กฎหมายอยู่ 10 ทางด้วยกัน คือ

1. ขนบธรรมเนียม (Custom)
2. การออกกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislation)
3. คำสั่งของฝ่ายบริหาร (Executive Decree)
4. คำพิพากษาของศาล (Judicial Decisions)
5. บทความทางวิชาการกฎหมาย (Commentaries)
6. รัฐธรรมนูญ (Constitution)
7. สนธิสัญญา (Treaties)
8. ประมวลกฎหมาย (Codification)
9. ประชามติ (Referendum)
10. หลักความยุติธรรม (Equity)

³ วารี นาสกุล และคณะ.(2522). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป.

จากแหล่งที่มาทั้ง 10 ข้างต้นนี้สามารถที่จะให้คำอธิบายเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. ขนบธรรมเนียม ขนบประเพณี ธรรมเนียมประเพณี จารีตประเพณี ทั้งสามคำนี้เป็นคำที่เกี่ยวข้องกัน แต่ถ้าจะกล่าวโดยความหมายแล้วก็ได้ในลักษณะเดียวกัน คือแบบแผนแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมหรือกระสวนพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจนถึงอนุชนรุ่นหลัง ฉะนั้นแบบแผนของพฤติกรรมที่กล่าวถึงนี้ได้รับการยอมรับนับถือเป็นแบบฉบับปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานโดยเฉพาะในสังคมชนบทนั้นได้ถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดมากในบางสังคม เมื่อปฏิบัติสืบทอดกันมาด้วยความเชื่อที่แนบแน่นโดยมีแบบแผนที่มั่นคงก็จะถือว่า ถ้าใครปฏิบัติผิดหรือฝ่าฝืนในบางประเพณีก็จะถูกลงโทษโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การไม่คบค้าสมาคมด้วย (การคว่ำบาตร) การคาดโทษ การกล่าวติฉินนินทาและการให้ขอขมา เป็นต้น แต่จารีตประเพณีบางอย่างได้ยึดถือปฏิบัติเคร่งครัดยิ่งกว่านั้นอีก เช่น จารีตประเพณีการไม่แต่งงานกับบุตรบุญธรรม หรือจารีตประเพณีที่ มารดาบิดาจะต้องเลี้ยงดูบุตร จารีตประเพณีเหล่านี้เมื่อปฏิบัติช้านานเข้าสังคมส่วนใหญ่เกิดการยอมรับ และในที่สุดขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณีอันนี้ได้ตราเป็นกฎหมายออกมาบังคับใช้แล้วในปัจจุบัน

2. การออกกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นที่มาของกฎหมายโดยตรงในประเทศต่าง ๆ ที่ต้องการจะตรากฎหมายประเภทไหนอย่างไร สามารถที่จะตรากฎหมายออกมาใช้เองได้ตามขบวนการแห่งการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ ในสมัยโบราณบางประเทศที่ปกครองในระบบกษัตริย์และกษัตริย์ได้ตรากฎหมายออกมาใช้ในการปกครองประเทศ ก็จัดว่าเป็นที่มาของกฎหมายโดยตรงเหมือนกัน แต่ในปัจจุบันนี้พระมหากษัตริย์เพียงแต่มีภาระหน้าที่ทรงให้คำปรึกษาแนะนำหรือยับยั้งตามสมควรเท่านั้น ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าพระองค์ทรงอยู่เหนือการเมือง

3. คำสั่งของฝ่ายบริหาร ในกฎหมายรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติหลายฉบับของไทยได้ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลไว้ในการออกคำสั่ง ออกพระราชกำหนด

ออกพระราชกฤษฎีกา และกฎกระทรวงเพื่อใช้บังคับได้ ทั้งนี้เพื่อให้ฝ่ายบริหารสามารถบริหารประเทศได้อย่างคล่องตัว คือในบางช่วงของการบริหารประเทศจะไม่มีการประชุมสภาเพราะปิดสมัยประชุม เมื่อไม่มีการประชุมสภาการผ่านร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่จะนำออกมาบังคับใช้ย่อมจะไม่มี แต่ในขณะเดียวกันรัฐบาลอาจมีความจำเป็นในอันที่จะออกคำสั่ง ออกพระราชกำหนดหรือออกพระราชกฤษฎีกามาใช้เพื่อให้แก้สถานการณ์บางอย่างหรือให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศ เพื่อจะไม่ให้ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ประชาชนและประเทศชาติ เช่น การออกคำสั่งเพื่อคุมสินค้าบางประเภทที่จะไม่ให้ผู้ค้าเอากำไรเกินควร เช่น ควบคุมราคาน้ำมันหรือควบคุมสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคบางชนิดที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวันของประชาชน หรือบางครั้งรัฐบาลมีความจำเป็นจะต้องออกกฎหมายมาเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี รัฐบาลก็สามารถออกพระราชกำหนดมาใช้ก่อนได้ แต่เมื่อมีการประชุมสภาฝ่ายบริหารจะต้องนำพระราชกำหนดนั้นเข้าสู่สภาเพื่อให้สภานิติบัญญัติรับรอง ถ้าฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภาเห็นชอบด้วย พระราชกำหนดก็จะกลายเป็นพระราชบัญญัติมีผลใช้บังคับต่อไป แต่ถ้าหากฝ่ายนิติบัญญัติไม่เห็นชอบด้วย พระราชกำหนดนั้นก็จะมีผลบังคับตั้งแต่วันที่สภานิติบัญญัติหรือรัฐสภาไม่เห็นชอบนั้น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า คำสั่ง พระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนด เป็นต้น ที่ออกโดยฝ่ายบริหารก็สามารถเป็นกฎหมายได้

4. คำพิพากษาของศาล คำพิพากษาของศาลก็เหมือนกฎหมายของแผ่นดิน เพราะคำพิพากษานั้นได้มาจากขบวนการยุติธรรม โดยคำพิพากษาของศาลสูงสุด (Supreme Court) นั้นหมายความว่า ผู้พิพากษาของศาลได้นำเอาคำพิพากษาของศาลทั้งเก่าและใหม่มาเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินคดีใหม่ที่เกิดขึ้นคล้ายคลึงกันกับคำพิพากษาที่ได้เคยตัดสินไว้แล้วเป็นเครื่องมือหรือเป็นหลักแห่งการวินิจฉัยที่เกิดขึ้นใหม่นั้น เช่น ในประเทศอังกฤษเป็นประเทศซึ่งใช้หลักคำพิพากษาของศาลเหมือนกับกฎหมายถือหลักนี้มาจนถึงปัจจุบันนี้ เพราะฉะนั้นคำพิพากษาทุกคดีของประเทศอังกฤษไม่ว่าจะเก่าหรือใหม่ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทั้งสิ้น ตุลาการเมื่อพิจารณา

พิพากษาคดีจะนำคำพิพากษาที่มีอยู่แล้วในอดีตที่ใกล้เคียงกันมาประยุกต์เปรียบเทียบ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าคำพิพากษาของศาลที่พิพากษาไปแล้วนั้นคือแหล่งที่มาของ กฎหมาย

5. บทความทางวิชาการกฎหมาย บทความข้อเขียนของนักวิชาการที่ได้แสดง ความคิดเห็นของตนรวมทั้งการวิเคราะห์วิจารณ์ในเรื่องของความยุติธรรมว่าสิ่งใดควร ทำหรือไม่ควรทำหรือสิ่งนี้จะเป็นอย่างนั้นสิ่งนั้นน่าจะเป็นอย่างนี้ บทความเหล่านั้น อาจจะเสนอต่อฝ่ายนิติบัญญัติโดยตรงหรือผ่านสื่อมวลชนไปสู่หน่วยอำนาจนิติบัญญัติ และเมื่อผู้เกี่ยวข้องหรือฝ่ายนิติบัญญัติได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วเห็นว่า บทความหรือ ข้อความทางวิชาการด้านกฎหมายนั้นมีเหตุผลและหลักการที่ดีแล้วก็สามารถที่จะนำ บทความนั้นไปเป็นสาเหตุของการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาใช้ได้ เช่น บทความเกี่ยวกับการ จัดตั้งมหาวิทยาลัยหรือบทความเกี่ยวกับการเสนอให้มีการกำหนดเขตการปฏิรูป ที่ดิน เป็นต้น เมื่อรัฐบาลหรือฝ่ายนิติบัญญัติได้พิจารณาบทความดังกล่าวนี้แล้ว เห็นว่า เป็นสิ่งดีมีประโยชน์มีเหตุผลอันสมควร ทั้งสองฝ่ายนั้นสามารถเสนอพระราชบัญญัติ เข้าสู่สภาได้ และ เมื่อทั้งสองสภาเห็นชอบด้วยก็จะเป็นกฎหมายใช้บังคับได้

6. รัฐธรรมนูญ กฎหมายรัฐธรรมนูญถือว่าเป็นแม่บทของกฎหมายที่ใช้อยู่ใน ประเทศทั้งหมด ฉะนั้นการบัญญัติกฎหมายใด ๆ ออกมาใช้ควบคุมความประพฤติการ ปฏิบัติสมาชิกในสังคมจะต้องทำไปตามกระบวนการหรือวิธีการออกกฎหมายที่บัญญัติ ไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญและการออกกฎหมายของรัฐจะกระทำไปโดยละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมิได้

7. สนธิสัญญา การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐในสังคมโลกนี้ การติดต่อสัมพันธ์ในบางอย่งนั้นย่อมจะมีสนธิสัญญา เพื่อให้รัฐต่อรัฐปฏิบัติต่อกันอย่างมีระบบ ระเบียบหรือมีขอบเขตของการปฏิบัติ ดังนั้นการทำสนธิสัญญาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อรัฐ ตั้งแต่สองรัฐขึ้นไปทำสนธิสัญญาข้อตกลงกันแล้วรัฐที่เป็นคู่สัญญาต่อกันนั้นจะยึดถือ ปฏิบัติต่อกันเป็นเสมือนกฎหมายเพื่อไม่ให้ละเมิดสัญญาระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้การตรา

กฎหมายของรัฐที่เป็นคู่สัญญากับรัฐอื่นอาจจะออกกฎหมายที่ใช้ในประเทศให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาที่ได้กระทำไว้กับรัฐใดรัฐหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดสนธิสัญญา ฉะนั้นสนธิสัญญาที่ทำกันระหว่างประเทศจึงเป็นแหล่งแห่งกฎหมายประการหนึ่ง

8. ประมวลกฎหมาย การประมวลกฎหมายก็คือการรวบรวมกฎหมายที่บัญญัติออกมาต่างกรรมต่างวาระกันเข้าไว้เป็นหมวดเป็นหมู่และเป็นชนิดเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเพื่อสะดวกในการนำมาบังคับใช้ หรือประมวลกฎหมายประเภทที่แก้ไขขึ้นภายหลังให้เป็นหมวดหมู่ เช่น “ประมวลกฎหมายของฮัมมูราบี (Hammurabi Code) ประมวลกฎหมายจัสตีเนียน (Justinian codification) ประมวลกฎหมายฮินดูของพวกมณู (Hindu Code of Manu) ประมวลกฎหมายของพระเจ้านโปเลียน (Napoleon Code) และประมวลกฎหมายตราสามดวงของไทย”

9. ประชาชาติ กฎหมายรัฐธรรมนูญบางประเทศจะมีบทบัญญัติยินยอมให้ประชาชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในการเสนอร่างกฎหมายหรือสิทธิในการออกเสียงประชามติออกกฎหมายบางประเภทได้ เพราะถือว่าประชาชนคือเจ้าของประเทศ การให้สิทธิแก่ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายถือว่าเป็นวิถีทางหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย วิธีการดังกล่าวยังใช้ปฏิบัติในประเทศฝรั่งเศสและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เป็นต้น

10. หลักความยุติธรรม เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการคำนึงถึงความเป็นธรรมชาติ ความยุติธรรมของมนุษย์ในสังคมเป็นเกณฑ์ ซึ่งกฎหมายแบบนี้อาจจะปรากฏในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณีของมนุษย์เป็นหลัก “กล่าวคือ ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ผู้พิพากษาก็สามารถใช้ดุลพินิจพิพากษาคดีโดยอาศัยหลักความยุติธรรมหรือหลักสามัญสำนึกมาเป็นเครื่องประกอบการตัดสิน และในบางครั้งหลักความยุติธรรมได้กลายมาเป็นแหล่งที่มาของกฎหมาย”

สรุปจากแหล่งที่มาของกฎหมายตามที่กล่าวมาแล้วทั้ง 10 แหล่งนั้น จะเห็นได้ว่าแต่ละแหล่งมีสาเหตุที่มาของกฎหมายแตกต่างกันไป และแต่ละแหล่งก็มีได้หมายความว่า จะสิ้นสุดการเกิดขึ้นของกฎหมายเพียงเท่านั้นมาตราหรือเท่านั้นมาตรา แต่การเกิดขึ้นของกฎหมายย่อมไม่มีที่สิ้นสุดตราบใดที่รัฐยังยึดเอากฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารประเทศอยู่ ตราบนั้นกฎหมายย่อมจะถูกตราออกมาควบคุมคนในรัฐอยู่ตลอดไป ดังจะเห็นได้จากประเทศไทยในการประชุมสภาแต่ละสมัย มีพระราชบัญญัติผ่านสภาเป็นร้อย ๆ ฉบับ และที่ยังไม่ผ่านก็เป็นจำนวนร้อยฉบับเหมือนกัน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า กฎหมายจะเกิดขึ้นหรือถูกตราขึ้นมาเรื่อย ๆ ในสังคมโลกมนุษย์นี้

3.1.2 ประเภทของกฎหมาย

การแบ่งประเภทของกฎหมาย⁴โดยทั่วไปจะยึดหลักการแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การแบ่งประเภทของกฎหมายโดยการคำนึงถึงการที่ก่อให้เกิดสิทธิเสรีภาพ ผลประโยชน์ของประชาชน และการคุ้มครองป้องกันสิทธิเสรีภาพ ผลประโยชน์ของประชาชน รวมทั้งการกำหนดกระบวนการในการป้องกันสิทธิเสรีภาพ ผลประโยชน์ของประชาชน โดยหลักการนี้จะแบ่งกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 กฎหมายที่ก่อให้เกิดสิทธิ (Substantive Law) ได้แก่ กฎหมายที่รัฐได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้เป็นหลักประกันแก่ประชาชน เพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพ รวมทั้งผลประโยชน์อันชอบธรรมของปวงชนโดยส่วนรวม

1.2 กฎหมายที่กำหนดวิธีการป้องกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Procedural Law) หรือ (Adjective Law) เป็นกฎหมายที่ป้องกันรักษาและให้การคุ้มครองสิทธิที่ชอบด้วยกฎหมายของปวงชน โดยกำหนดกระบวนการวิธีพิจารณาคดี

⁴ ศรีราชา เจริญพาณิชย์.(2525). “ประเภทและศักดิ์ของกฎหมาย” เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้า 72-75.

ของศาลว่าผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพหรือผลประโยชน์จะเป็น “โจทก์” ส่วนผู้ที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของโจทก์จะเป็น “จำเลย”

2. การแบ่งกฎหมายโดยพิจารณาตามขอบเขตของการใช้บังคับตามความมุ่งหมายที่จะควบคุมบังคับระหว่างเอกชนต่อเอกชน ระหว่างเอกชนต่อรัฐและระหว่างรัฐต่อรัฐนั้น คือ

2.1 กฎหมายภายในประเทศ (National Law)

2.2 กฎหมายระหว่างประเทศ (International Law)

จากการแบ่งกฎหมายโดยการยึดหลักทางภูมิศาสตร์หรือตามลักษณะการใช้ควบคุมบังคับของประชาชนในรัฐและการควบคุมความประพฤติ

สรุป รัฐในปัจจุบันมีพัฒนาทางกฎหมายมาเป็นเวลาช้านานแล้ว แต่รากเหง้าที่มาประเภทของกฎหมายจะเหมือนกันนั่นคือกฎหมายที่ก่อให้เกิดสิทธิ ที่เป็นหลักประกันแก่ประชาชนด้านสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์อันชอบธรรมของปวงชนโดยส่วนรวม และป้องกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนไปพร้อมกัน และกฎหมายมีขอบเขตของการใช้บังคับตามความมุ่งหมายที่จะควบคุมบังคับระหว่างเอกชนต่อเอกชน ระหว่างเอกชนต่อรัฐและระหว่างรัฐต่อรัฐนั้น

3.2 ความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับจารีตประเพณี

สังคมเป็นที่รวมของคนหมู่มากอาจมีทั้งคนดีและคนชั่วปะปนกันอยู่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการวางระเบียบหรือกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติของมนุษย์ในสังคม เพื่อให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุข ระเบียบหรือกฎเกณฑ์เหล่านี้มีอยู่หลายอย่างด้วยกัน ได้แก่ จารีตประเพณี ศีลธรรม ศาสนา และกฎหมาย

3.2.1 มูลเหตุของกฎหมาย

กฎหมายย่อมถือเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับกับมนุษย์ในสังคม เพื่อความสงบเรียบร้อย หากผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามย่อมได้รับโทษ และในอีกทางหนึ่งกฎหมายก็ยัง

เป็นสัญลักษณ์ และเป็นเครื่องมือในการแสดงออกซึ่งความยุติธรรมอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับต่อการกระทำของมนุษย์ไม่ได้มีแค่กฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีจารีตประเพณี ศิลธรรม และศาสนาмаคอยช่วยกำกับการกระทำของมนุษย์ให้เป็นไปอย่างเรียบร้อยและดีงามอีกทางหนึ่งด้วย บทความนี้จึงขอมุ่งประเด็นไปที่ ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับเครื่องมือทางสังคมอื่นๆดังกล่าวข้างต้นให้คุณผู้อ่านทุกท่านได้ทำความเข้าใจกัน

3.2.2 ความหมายของจารีตประเพณี

ส่วนจารีตประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนของความประพฤติที่มนุษย์ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งโดยมากมักจะมุ่งเฉพาะการกระทำภายนอกของมนุษย์เท่านั้น และจารีตประเพณีเช่นนี้อาจจะเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่ม หรือเฉพาะสังคมก็ย่อมได้ ตัวอย่างเช่น ประเพณีท้องถิ่นตามหมู่บ้านในชนบทต่างๆ หรือ ประเพณีทางการค้าระหว่างพ่อค้าด้วยกัน เป็นต้น

หรือจารีตประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ที่มนุษย์ยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน โดยปกติแล้วประเพณีนั้นเป็นสิ่งที่มุ่งถึงการกระทำภายนอกของมนุษย์เป็นกฎเกณฑ์ที่บังคับพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมา จารีตประเพณีนั้นอาจเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น การที่พบบุคคลอื่น อาจจะมีการทักทายกัน หรือการที่เข้าไปในวัด ในโบสถ์ จะต้องถอดรองเท้า หรือจารีตประเพณีในเรื่องของการแต่งงาน ในเรื่องของการหมั้น อย่างของไทยมีการที่จะต้องไป สู้ออกจากฝ่ายหญิง มีขันหมาก มีสินสอด มีของหมั้นไปให้ฝ่ายหญิงก็ถือว่าเป็นจารีตประเพณีอย่างหนึ่ง

3.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับจารีตประเพณี

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับจารีตประเพณี⁵ มีหลายประการด้วยกัน

⁵ คณิต ฅ นคร. (2553). กฎหมายกับจารีตประเพณี. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, หน้า 71.

แต่กฎหมายและจารีตประเพณีต่างก็เป็นกฎเกณฑ์ที่จัดระเบียบของสังคมเหมือนกัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สังคมมีความสงบสุข ซึ่งกฎหมายอาจมีลักษณะแตกต่างจากกฎเกณฑ์อื่นอยู่บ้างตรงที่กฎหมายมีโทษที่ค่อนข้างรุนแรงและเด็ดขาดกว่า สามารถนำมาบังคับใช้ให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมได้ดีกว่า นอกจากนั้นแล้วกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่อาจสามารถเกิดขึ้นเองได้เหมือนกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ฝนตก พายุร้อน พายุหนาว แต่กฎหมายมีจุดกำเนิดหรือที่มาของกฎหมายจากศีลธรรม ศาสนา และจารีตประเพณี ในเรื่องของศีลธรรมที่เรานำมาใช้เป็นที่มาของกฎหมาย เช่น การที่สามีภริยาไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกัน โดยภริยาไปมีคู่ซึ่งเป็นเรื่องผิดศีลธรรม กฎหมายก็อาจจะบัญญัติถึงผลของการมีคู่ให้สามีฟ้องหย่าจากภรรยาได้เป็นต้น สำหรับศาสนานั้นก็อาจจะมีข้อห้ามของศาสนาที่นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น ศาสนาพุทธ การห้ามลักทรัพย์ที่มีอยู่ในศีล 5 ก็นำมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมายได้

สรุป สิ่งที่เหมือนกันระหว่างกฎหมายกับจารีตประเพณีก็คือ เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งกำหนดแบบแผนการกระทำภายนอกของมนุษย์ กฎหมายกับจารีตประเพณีไม่สนใจว่าคุณจะมีจิตใจที่ชั่วร้ายเพียงใด กฎหมายและจารีตประเพณีสนใจเพียงแต่ว่า คุณห้ามกระทำในสิ่งที่กฎหมายหรือจารีตประเพณีเห็นว่าไม่ถูกต้องเท่านั้น และหากผู้ใดฝ่าฝืนผู้นั้นก็ย่อมต้องถูกลงโทษ

3.2.4 ความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับจารีตประเพณี

กฎหมายกับจารีตประเพณี⁶ มีความแตกต่างกันดังนี้

1.กฎหมายเป็นข้อบังคับของรัฐ แต่จารีตประเพณีเป็นข้อบังคับของชนชั้นใดชั้นหนึ่งหรืออาชีพใดอาชีพหนึ่งเท่านั้น

⁶ สุเทพ อัดถากร.(2516). *กฎหมายกับจารีตประเพณี*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, หน้า 11.

2. การกระทำคามผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้กระทำจะมีความผิดและถูกลงโทษ แต่การกระทำคามผิดหรือฝ่าฝืนจารีตประเพณีจะได้รับเพียงการติเตียนจากสังคมเท่านั้น

3. กฎหมายเป็นข้อกำหนดความประพฤติของมนุษย์เพียงบางอย่างเท่านั้น แต่จารีตประเพณีครอบคลุมการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด

อย่างไรก็ตามระหว่างกฎหมายกับจารีตประเพณีก็ยังคงมีความแตกต่างกันอยู่ในแง่ของความชัดเจนในการกำหนดกฎเกณฑ์ และวิธีการในการลงโทษผู้ฝ่าฝืน ในเรื่องความชัดเจนนั้น เป็นที่แน่นอนว่ากฎหมายย่อมมีความชัดเจนในการกำหนดแบบแผนความประพฤติของบุคคลมากกว่าจารีตประเพณีอย่างแน่นอน เนื่องจากกฎหมายจะมีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้ประชาชนสามารถรับรู้ได้ว่าสิ่งใดสามารถทำได้ และสิ่งใดไม่สามารถทำได้ ตรงกันข้ามกับจารีตประเพณีที่มีเพียงแต่การปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น ไม่มีการกำหนดจารีตประเพณีไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด จึงเป็นการยากที่บุคคลนอกท้องถิ่น จะรู้และเข้าใจได้ว่า ชุมชนนั้นมีจารีตประเพณีที่ถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติไว้อย่างไรบ้างในส่วนของกลงโทษนั้นก็มีความแตกต่างกัน คือ กฎหมายจะมีบทลงโทษที่ชัดเจนแน่นอนตามที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้ ซึ่งส่วนใหญ่บทลงโทษจะเป็นผลร้ายแก่ผู้ฝ่าฝืนในแง่ของเสรีภาพ (ติดคุก) หรือ ทรัพย์สินเท่านั้น (ชดใช้ค่าเสียหาย) จะมีแค่ความผิดในบางกรณีเท่านั้นที่อาจจะถูกประณามหยามเหยียดจากสังคม แต่ในส่วนของจารีตประเพณีนั้นแน่นอนว่าขนาดแบบแผนความประพฤตินั้นยังไม่มีเป็นลายลักษณ์อักษร บทลงโทษจากการฝ่าฝืนย่อมไม่มีเป็นลายลักษณ์อักษรเช่นกัน นอกจากนี้บทลงโทษทางจารีตประเพณีส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีผลร้ายในทางเสรีภาพ หรือทางทรัพย์สินเฉกเช่นกฎหมายแต่อย่างใด จะมีก็แต่การถูกประณามหยามเหยียดจากคนในท้องถิ่นด้วยตนเอง และหากเป็นกรณีที่เป็นการฝ่าฝืนอย่างร้ายแรง ผู้ฝ่าฝืนก็อาจถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นได้ เป็นต้น

สรุปจารีตประเพณี จะมีความแตกต่างกับกฎหมายมากน้อยแค่ไหน แต่สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญเลยก็คือ สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์ในสังคมประพฤติกรรม หรือกระทำการสิ่งต่างๆ ในทางที่ดีที่งาม เพื่อความสุขกายสบายใจของตัวผู้ปฏิบัติเอง และเพื่อความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัยของบุคคลต่างๆในสังคมเป็นสำคัญ

3.3 ความสำคัญของกฎหมายต่อรัฐ

กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติการปฏิบัติของสมาชิกแห่งสังคมนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความยุติธรรมก่อให้เกิดสิทธิเสรีภาพ และเพื่อป้องกันรักษาผลประโยชน์ของประชาชน กฎหมายจึงเสมือนเครื่องมือในการหล่อหลอมกลมกล่อมเกลาความประพฤติการปฏิบัติของประชาชนในสังคมไปตามความต้องการของรัฐ

3.3.1 กฎหมายที่มีความสำคัญต่อรัฐในด้านต่างๆ

ในสังคมของมนุษย์นั้นมีสมาชิกจำนวนมากที่มีความแตกต่างกัน ทั้งด้านความคิดเห็นและพฤติกรรมต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบหรือกติการ่วมกัน เพื่อเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ และช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม ไม่ให้เกิดความวุ่นวาย กฎหมายมีความสำคัญต่อรัฐในด้านต่างๆ ดังนี้

1. กฎหมายสร้างความเป็นระเบียบและความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมและประเทศชาติ เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคมทุกคนจำเป็นต้องมีบรรทัดฐาน ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติยึดถือเพื่อความสงบเรียบร้อย ความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม
2. กฎหมายเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ พลเมืองไทยทุกคนต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมาย ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับโทษ กฎหมายจะเกี่ยวข้องกับ การดำรงชีวิตของเราตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

3. กฎหมายก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม คนเราทุกคนย่อมต้องการความยุติธรรมด้วยกันทั้งสิ้น การที่จะตัดสินว่าการกระทำใดถูกต้องหรือไม่นั้น ย่อมต้องมีหลักเกณฑ์ ฉะนั้น กฎหมายจึงเป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่เป็นหลักของความยุติธรรม

4. กฎหมายเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปในทางใด หรือคุณภาพของพลเมืองเป็นอย่างไร จำเป็นต้องมีกฎหมายออกมาใช้บังคับ เพื่อให้ได้ผลตามเป้าหมายของการพัฒนาที่กำหนดไว้ ดังจะเห็นได้จากการที่กฎหมายได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยรัฐเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายนั้น ย่อมส่งผลให้ คุณภาพด้านการศึกษาของประชาชนสูงขึ้น หรือการที่กฎหมายกำหนดให้ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ พิทักษ์ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ย่อมทำให้สังคมและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนมีมาตรฐานดีขึ้น

3.3.2 หลักเกณฑ์บางประการของการใช้กฎหมาย⁷

กฎหมายต่าง ๆ ที่หน่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติได้บัญญัติเพื่อมาใช้บังคับในรัฐและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาแล้วนั้น ย่อมมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดใช้ไว้ เพื่อให้กฎหมายนั้นได้อำนวยให้เกิดประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนและเพื่อบรรลุเป้าหมายของรัฐ และหลักเกณฑ์การใช้นั้น เช่น

1. กฎหมายนั้นจะต้องบังคับใช้กับทุกคนทุกหน่วยงานทุกองค์การหรือสถาบันอย่างเท่าเทียมกัน
2. การใช้กฎหมายนั้นจะต้องใช้บทบัญญัติกับผู้ทำความผิดหรือฝ่าฝืนในกรณีความผิดเดียวกันด้วยบทบัญญัติเดียวกัน

⁷ อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). การใช้กฎหมาย. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, หน้า 28.

3. ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายย่อมมีความผิดและได้รับโทษตามสภาพแห่งความผิดนั้น
4. การใช้กฎหมายจะต้องให้ความยุติธรรมกับทุกคนทุกฝ่าย
5. กฎหมายใช้ในการป้องกันสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์แก่ประชาชน
6. กฎหมายใช้ในการควบคุมความประพฤติของประชาชน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเกิดความสงบสุขแก่ประชาชน
7. กฎหมายใช้ในการบริหารประเทศของรัฐบาล

สรุป รัฐจำเป็นต้องมีกฎหมายเป็นเครื่องมือทางการปกครองหากปราศจากกฎหมายแล้ว รัฐย่อมไม่สามารถบริหารประเทศได้ เนื่องจากกฎหมายสร้างความเป็นระเบียบและความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมและประเทศชาติ กฎหมายมีส่วนความเป็นธรรมในสังคม ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมาย ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับโทษ และกฎหมายก็เป็นหลักประกันพื้นฐานให้กับประชาชนในการที่รัฐจะรับรองคุณภาพชีวิต เช่น รัฐออกกฎหมายให้ประชาชนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยรัฐเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

3.4 ความสำคัญของกฎหมายต่อประชาชน

ในฐานะที่เราเป็นพลเมืองของประเทศชาติ ถือเป็นสมาชิกของสังคม มีความจำเป็นต้องเรียนรู้กฎหมาย ก็เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความอยู่รอดของคนในสังคม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและวิถีการดำเนินชีวิตก็ยิ่งมีความสำคัญ เพราะความเป็นธรรม ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นในสังคมก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้ใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานในการตกลง ตัดสินข้อพิพาท การแจกจ่ายและการได้มาอย่างมีกฎเกณฑ์และเป็นที่ยอมรับของสังคม

ปัจจุบันกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์แต่ละคน อย่างมากตั้งแต่มนุษย์อยู่ในครรภ์มารดา กฎหมายก็เข้ามารับรองสิทธิของทารกในครรภ์

มารดาพอทารกคลอดออกมาแล้วกฎหมายก็ บังคับ ให้เจ้าบ้านหรือบิดามารดาต้องไป
 แจ้งเกิดเพื่อขอรับสูติบัตร เมื่ออายุ 15 ปี กฎหมายก็บังคับให้ต้องทำบัตรประชาชน โต
 ขึ้นมาอีกจะแต่งงานกฎหมายก็บังคับให้ต้องจดทะเบียนสมรส พอแก่ตัวใกล้จะตาย
 กฎหมายก็เปิดทางให้สามารถกำหนดการเผื่อตาย โดยการทำพินัยกรรม จนกระทั่งคน
 ตายกฎหมายก็บังคับให้ผู้พบเห็นการตายต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ของรัฐในทางเศรษฐกิจเอง
 กฎหมายก็เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก เช่น การที่บุคคลจะรวมตัวกัน จัดตั้งเป็นองค์กร
 ธุรกิจเองกฎหมายก็เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก เช่น การที่บุคคลจะรวมตัวกันจัดตั้งเป็น
 องค์กรธุรกิจ ก็ต้องพิจารณาว่าจะจัดตั้งในรูปใด จะเป็นห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ซึ่งก็มี
 กฎหมายเข้ามากำหนดหลักเกณฑ์ เมื่อทำธุรกิจมีกำไรก็ต้องมีหน้าที่เสียภาษี ซึ่งก็เป็น
 เรื่องของกฎหมายอีกเมื่อกฎหมายเข้ามาเกี่ยวกับชีวิตคนเราเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องศึกษา
 กฎหมาย เพื่อให้ทราบถึงสิทธิหน้าที่ของตนเองที่มีตามกฎหมาย เพื่อจะได้ปฏิบัติตาม
 กฎหมายได้อย่างถูกต้อง^๑

อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดบังคับว่าคนทุกคนจะต้องรู้
 กฎหมาย แต่ก็มีหลักกฎหมายว่า "ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว" ทั้งนี้ก็โดยเหตุ
 เนื่องมาจากการใช้นโยบายว่าบุคคลใดจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมาย เพื่อให้หลุดพ้นจาก
 ความรับผิดชอบตามกฎหมายมิได้ ทั้งนี้เพราะหากให้มีการกล่าวอ้างดังกล่าวได้ การ
 บังคับใช้กฎหมายก็จะเป็นผล เพราะทุกคนต่างก็จะอ้างว่าตนไม่รู้กฎหมายเพื่อให้พ้น
 ผิดเสมอนอกจากนี้หาก ยอมให้อ้างว่าไม่รู้กฎหมายไม่ต้องรับผิดชอบได้ ก็เท่ากับเป็นการ
 ส่งเสริมให้คนไม่ต้องรับรู้กฎหมาย เพราะรู้กฎหมายน้อยก็รับผิดชอบน้อย

หลักกฎหมายที่ว่า "ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว" นี้บัญญัติอยู่ใน ประมวล
 กฎหมายอาญา มาตรา 64 ซึ่งบัญญัติว่า "บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมาย เพื่อให้พ้น

^๑ วิจารณ์ พานิช. (2543). **สาระสำคัญของการใช้กฎหมายกับประชาชน**. เอกสารการ
 สอนชุดวิชาความรู้ เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน่วยที่ 8. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
 สุโขทัยธรรมมาธิราช, หน้า 32.

จากความผิดในทางอาญาไม่ได้แต่ถ้าศาลเห็นว่าตามสภาพและพฤติการณ์ ผู้กระทำความผิด อาจจะไม่รู้ว่ากฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ศาลอาจอนุญาตให้แสดงพยานหลักฐานต่อศาล และถ้าศาลเชื่อว่าผู้กระทำความผิดไม่รู้กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้" ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 64 นี้ไม่ยอมรับเอาความไม่รู้กฎหมายขึ้นเป็นข้อแก้ตัว แต่อย่างไรก็ตามมีบางกรณีหากไม่ยอมรับฟังความไม่รู้กฎหมายแล้ว ก็อาจเป็นการไม่ยุติธรรมเช่น คนต่างด้าวที่เพิ่งเดินทางเข้ามาในประเทศ หรือผู้ที่อยู่ห่างไกลมากไม่สามารถทราบถึงกฎหมายที่ประกาศใช้ใหม่ ฉะนั้นจึงมีข้อยกเว้นให้อ้างความไม่รู้กฎหมายได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ

1) ศาลเห็นว่า ตามสภาพและพฤติการณ์ผู้กระทำความผิดอาจจะไม่รู้ กฎหมายบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิด ศาลอาจอนุญาตให้แสดงพยานหลักฐานต่อศาล และ

2) ศาลเชื่อว่าผู้กระทำความผิดไม่รู้กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ผล ของการอ้างความไม่รู้กฎหมายที่ครบตามเงื่อนไข 2 ประการข้างต้น ก็คือ ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ แต่จะไม่ลงโทษไม่ได้ ซึ่งเท่ากับว่าแม้ข้ออ้างว่าไม่รู้กฎหมาย ศาลจะเชื่อและรับฟังก็ไม่ทำให้ผู้ยก ข้ออ้างนี้หลุดพ้นจากความรับผิด ทางอาญาแต่อย่างใด

3.4.1 กฎหมายกับประชาชน

การที่ประเทศใดจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ขึ้นไปในแนวทางใดก็ตามถ้าได้มีบทบัญญัติของกฎหมายเป็นหลักการให้ทุกคนปฏิบัติตาม ก็ย่อมทำให้การพัฒนา คุณภาพชีวิตของประชาชนประสบผลสำเร็จได้สูงกว่าการปล่อยให้ขึ้นไปตามวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมตามปกติ กฎหมายก่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่ประชาชนในสังคม เช่น ทำให้ประชาชนมีสิทธิทางด้านเศรษฐกิจ คือ สามารถที่จะรับมรดกตกทอดจากบิดามารดาหรือบุพการีได้ สิทธิในการที่จะแสวงหาทรัพย์สินสมบัติตามความรู้

ความสามารถของแต่ละบุคคลได้ ทำให้เกิดสิทธิทางสังคม คือ ประชาชนมีสิทธิที่จะเลือกนับถือศาสนาและประกอบกิจการประเพณีตามความเชื่อถือ ความเลื่อมใสของตนในแต่ละสังคมได้ และทำให้เกิดสิทธิทางการเมือง คือ มีสิทธิโอกาสที่จะเข้าร่วมทางการเมืองโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนทางการเมืองทั้งการเมืองระดับชาติ และการเมืองระดับท้องถิ่น การมีสิทธิที่จะใช้สิทธิเลือกตัวแทนเข้าไปปฏิบัติงานในสภาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีสิทธิที่จะวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์ทางด้านการเมืองอันจะก่อให้เกิดผลไปในทางสร้างสรรค์ประเทศชาติ ส่วนประโยชน์ที่จะได้รับอันเกิดจากกฎหมายมีมากมาย เช่น ประโยชน์ในทางประกอบอาชีพ อาชีพทุกอาชีพจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมาย ฉะนั้นคนที่รู้กฎหมายจะประกอบอาชีพการงานในทางที่ถูกต้องอันจะเป็นผลดีต่อความเจริญก้าวหน้าของตน ประโยชน์ในการอยู่ร่วมกับสังคม คือ ผู้รู้กฎหมายย่อมจะรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนที่จะปฏิบัติต่อกันและปกป้องรักษาสิทธิของตนไม่ให้ใครละเมิดได้ ในทำนองเดียวกันกฎหมายเป็นตัวกำหนดสิทธิผลประโยชน์ของประชาชนในสังคมทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน “ประโยชน์ในทางการเมืองการปกครองคือ เมื่อประชาชนได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนครบถ้วนและใช้สิทธิต่าง ๆ

3.4.2 ปัญหาการใช้กฎหมายที่เกิดจากประชาชนผู้ใช้กฎหมาย

1. ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมาย ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษา เมื่อทำผิดกฎหมายมักจะอ้างความไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งข้ออ้างดังกล่าวจะนำมาอ้างไม่ได้ เพราะมีหลักกฎหมายเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า "ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว"

2. ประชาชนขาดความรับผิดชอบในการใช้สิทธิเลือกผู้จัดทำกฎหมาย ซึ่งคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเลือกคนที่ไม่มีความรู้ความสามารถ และยังทุจริตคอร์รัปชันให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการร่างกฎหมายออกมาบังคับใช้ในสังคม มีคนจำนวนมากตำหนิพฤติกรรมที่ไม่ดีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งถ้าพิจารณากันด้วยเหตุและ

ผลแล้วจะเห็นว่า ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดเข้ามานั่งในสภาได้ถ้าไม่ผ่านการเลือกตั้ง ดังนั้นถ้าประชาชนพร้อมใจกันเลือกคนดีเป็นตัวแทนของตน ประเทศชาติก็จะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดีทำหน้าที่เพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

3. ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่พนักงานในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น เมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น ประชาชนจะต้องให้ความร่วมมือในการแจ้งความหรือแจ้งเหตุให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครองทราบเพื่อไประงับเหตุ แต่ที่ปรากฏส่วนใหญ่ประชาชนมักคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนหรือถูกระงับปล่อยให้เหตุร้ายลุกลามไปใหญ่โต บางครั้งยากแก่การแก้ไข

4. ประชาชนไม่เคารพกฎหมาย โดยมักอ้างอิทธิพลหรือสิทธิพิเศษต่างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมาย หรือชอบทำตามใจตัวเอง ต้องการความสะดวกสบายโดยไม่เคารพกฎหมาย เช่น การไม่ข้ามถนนบนสะพานลอยหรือในทางข้าม เมื่อถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมก็มักจะอ้างผู้มีอิทธิพลขึ้นมาเพื่อให้ตนพ้นจากการจับกุม เป็นต้น

5. ประชาชนรักษาผลประโยชน์ส่วนตนในทางทุจริต จึงพยายามหลีกเลี่ยงกฎหมายโดยวิธีต่างๆ เช่น ใช้ช่องว่างของกฎหมายเพื่อหาประโยชน์ให้กับตนเอง ในกรณีกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินกำหนด คือ เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี ผู้ให้กู้ก็เลี่ยงกฎหมายโดยคิดดอกเบี้ยไปรวมไว้กับเงินต้นทั้งหมดซึ่งผู้กู้จำเป็นต้องยอมเพราะอยากได้เงินเป็นต้น

3.4.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาการใช้กฎหมายที่เกิดจากประชาชน

ผู้ใช้กฎหมาย

1. ควรปลูกฝังเด็กและเยาวชน ตลอดจนประชาชนให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม รู้ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ เพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรม

2. กำหนดไว้ในหลักสูตรการเรียนของนักเรียนในระดับต่างๆ เพื่อเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันและเป็นกฎหมายที่ใกล้ตัวผู้เรียนมาก

ที่สุด เมื่อผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแล้วจะได้นำไปเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่อยู่ใกล้ตลอดจนตนเองได้ปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง

3. ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบจัดให้มีศูนย์บริการให้ความรู้และคำแนะนำทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนโดยไม่เสียค่าตอบแทนในปัจจุบันได้มีการให้บริการดังกล่าวโดยมหาวิทยาลัยต่างๆได้จัดตั้งศูนย์บริการเผยแพร่วิชานิติศาสตร์ให้แก่ประชาชนทั่วไป การช่วยเหลือด้านกฎหมายโดยสภาทนายความแห่งประเทศไทย หรือจากเนติบัณฑิตยสภา สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และอัยการสูงสุดก็ได้มีการจัดเจ้าหน้าที่คอยบริการให้คำปรึกษาแนะนำทางกฎหมายแก่ประชาชนทุกจังหวัด แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชนซึ่งถ้าหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบของรัฐอีกหลายๆแห่งยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือสอดส่องดูแลเพิ่มมากขึ้น ให้ความสะดวกเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมาย ให้ความสะดวกเกี่ยวกับอาคารสถานที่หรืองบประมาณเท่าที่จำเป็นก็อาจจะเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายไปสู่ประชาชนได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

4. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมาย ซึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 10,000 คน เข้าชื่อกันเสนอร่างพระราชบัญญัติต่อประธานรัฐสภาได้

เมื่อในสังคมของมนุษย์นั้นมีสมาชิกจำนวนมากที่มีความแตกต่างกัน ทั้งด้านความคิดเห็นและพฤติกรรมต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบหรือกติการ่วมกัน เพื่อเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ และช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม ไม่ให้เกิดความวุ่นวาย ฉะนั้นกฎหมายเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปในทางใด หรือคุณภาพของพลเมืองเป็นอย่างไร จำเป็นต้องมีกฎหมายออกมาใช้บังคับ เพื่อให้ได้ผลตามเป้าหมายของการพัฒนาที่กำหนดไว้ ดังจะเห็นได้จากการที่กฎหมายได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยรัฐเป็น

ผู้จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บ ค่าใช้จ่ายนั้น ย่อมส่งผลให้ คุณภาพด้านการศึกษาของประชาชนสูงขึ้น หรือการที่กฎหมายกำหนดให้ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ พิทักษ์ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ย่อมทำให้สังคมและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนมีมาตรฐานดีขึ้น

ดังนั้นการที่ประเทศใดจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ไปในแนวทางใดก็ตามถ้าได้ มีบทบัญญัติของกฎหมายเป็นหลักการให้ทุกคนปฏิบัติตาม ก็ย่อมทำให้การพัฒนา คุณภาพชีวิตของประชาชนประสบผลสำเร็จได้สูงกว่าการปล่อยให้ไปตามวิถีการ ดำเนินชีวิตของสังคมตามปกติ

สรุป กฎหมายมีความสำคัญกับประชาชนเพราะเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่ารัฐจะต้องจัดสรรสิ่งใดให้กับประชาชน กฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์แต่ละคน ตั้งแต่มนุษย์อยู่ในครรภ์มารดา กฎหมายก็เข้ามารับรองสิทธิของทารกในครรภ์มารดาพอทารกคลอดออกมาแล้วกฎหมายก็ บังคับ ให้เจ้าบ้านหรือบิดามารดาต้องไปแจ้งเกิดเพื่อขอรับสูติบัตร ต้องทำบัตรประชาชน บังคับให้ต้องจดทะเบียนสมรส แม้แต่เมื่อจะเสียชีวิตกฎหมายก็เข้ามามีส่วนกับการจัดการชีวิตทรัพย์สิน ดังนั้น ประชาชนจึงต้องรู้และเข้าใจกฎหมายเพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตตนเอง

3.5 ผลแห่งการไม่เชื่อฟัง เคารพกฎหมาย

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่ใช้ควบคุมความประพฤติของมนุษย์⁹ ในสังคม กฎหมาย มีลักษณะเป็นคำสั่ง ข้อห้าม ที่มาจากผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมใช้บังคับได้ทั่วไป ใครฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษหรือสภาพบังคับอย่างใดอย่างหนึ่ง

⁹ นที จิตสง่า. (2556). *วัตถุประสงค์ในการลงโทษ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 13.

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่คนเดียวได้ จึงต้องรวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นพวก เป็นกลุ่มเป็นก้อน เริ่มจากสังคมเล็ก ๆ ระดับครอบครัว ต่อมาเมื่อมนุษย์มีจำนวนมากขึ้นก็รวมกันเป็นเผ่าเป็นกลุ่มชนและสุดท้ายเผ่าที่มีสายพันธุ์เดียวกันก็รวมเข้าด้วยกันกลายเป็นกลุ่มชนใหญ่ขึ้น จนกลายเป็นรัฐเป็นประเทศ การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก จำเป็นที่ต้องมีการติดต่อกัน เพื่อแลกเปลี่ยนปัจจัยในการดำรงชีวิต บางครั้งมนุษย์ก็มีความต้องการที่จะทำอะไร ๆ ตามใจตนเองบ้าง ซึ่งการกระทำนั้นอาจเป็นเหตุทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ จนเกิดความขัดแย้งวุ่นวายขึ้นมาได้ มนุษย์จึงต้องสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้เป็นที่เรียบร้อยเหมือนกัน เพื่อให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อยสงบสุขกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้ เรียกว่าบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ประกอบด้วย

1. **วิถีชาวบ้าน (Folkways)** เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่อยู่ในรูปของประเพณีนิยม ที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติสืบต่อกันมา ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกติฉินนินทาว่าร้าย เช่น การแต่งกาย กิริยามารยาททางสังคมในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

2. **จารีต (Mores)** เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่ยึดหลักความดีความชั่ว กฎเกณฑ์ทางศาสนา เป็นเรื่องของความรู้สึกว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก หากใครละเมิดฝ่าฝืน จะได้รับการต่อต้านจากสมาชิกในสังคมอย่างจริงจัง อาจถูกกีดกันออกจากสังคม หรือไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย เช่น การลักเล็กขโมยน้อย การเนรคุณบิดามารดา หรือผู้มีพระคุณ เป็นต้น

3. **กฎหมาย (Laws)** เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน แน่นนอน ว่ากระทำอย่างไร เป็นความผิดฐานใด จะได้รับอย่างไร เช่น ผู้ใดฆ่าผู้อื่นต้องระวางโทษประหารชีวิต เป็นต้น

กฎเกณฑ์ของความประพฤติทั้งสามประการดังกล่าว สองประการแรกไม่ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน การลงโทษผู้ละเมิดฝ่าฝืนก็ไม่รุนแรง ประการที่สามกฎหมายจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ใช้ได้ผลมากที่สุด ในการควบคุมความประพฤติของ

มนุษย์ ดังนั้นสังคมมนุษย์ทุกสังคมจึงจำเป็นต้องมีกฎหมาย เป็นกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันดังคำกล่าวที่ว่า “ที่ใดมีสังคมที่นั่นมีกฎหมาย”

การปกครองประเทศให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสงบสุขนั้น รัฐจำเป็นต้องออกคำสั่ง ข้อบังคับต่าง ๆ มากมาย คำสั่ง ข้อบังคับเหล่านั้นมิได้เป็นกฎหมายทุกฉบับ คำสั่ง ข้อบังคับของรัฐที่จะถือว่าเป็นกฎหมายได้นั้น ต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. มาจากรัฐอธิปัตย์ หมายความว่า ผู้ที่จะออกกฎหมายได้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในประเทศ ซึ่งจะเป็นใครนั้นต้องแล้วแต่สถานการณ์หรือรูปแบบการปกครองประเทศไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสิทธิขาดในการปกครอง และการออกกฎหมายแต่เพียงผู้เดียว ปัจจุบันเราใช้การปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจอธิปไตยซึ่งเห็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของปวงชนชาวไทย และบัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นอำนาจในการออกกฎหมายโดยความเห็นชอบของรัฐสภา ในสถานการณ์ที่มีการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองประเทศ หัวหน้าคณะปฏิวัติก็มีอำนาจออกกฎหมายได้เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในขณะนั้น จะเห็นได้ว่าทุกวันนี้ยังมีประกาศคณะปฏิวัติหลายฉบับที่ยังบังคับใช้เป็นกฎหมายอยู่

2. เป็นคำสั่ง ข้อห้าม ข้อบังคับที่ต้องปฏิบัติตาม หมายความว่า กฎหมายไม่ใช่คำขอร้อง หรือแถลงการณ์ เมื่อประกาศใช้แล้วประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติตาม ถึงแม้ว่าจะขัดต่อผลประโยชน์หรือไม่เห็นด้วย ก็ต้องยอมรับจะปฏิเสธไม่ได้ เช่น กฎหมายบังคับให้เสียภาษี บังคับให้ต้องรับราชการทหาร เป็นต้น

3. ใช้ได้ทั่วไป หมายความว่า กฎหมายเมื่อประกาศใช้แล้ว จะมีผลใช้บังคับได้กับประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้หญิง คนรวย คนจน ข้าราชการ แม้แต่พระมหากษัตริย์หรือเชื้อพระวงศ์ก็ตาม และใช้ได้ทั่วไปทุกพื้นที่ในอาณาเขตประเทศไทย

4. ใช้ได้เสมอไป หมายความว่า กฎหมายเมื่อประกาศใช้แล้ว จะมีผลใช้บังคับได้ตลอดไป ไม่ว่าจะเก่าแก่ ล้าสมัย หรือนานเท่าใดก็ตาม จนกว่าจะมีการยกเลิก

5. มีสภาพบังคับ หมายความว่า กฎหมายเมื่อประกาศใช้แล้ว ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกลงโทษ หรือตกอยู่ในสภาพบังคับอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ อาจจะหนักบ้างเบาบ้างแล้วแต่ความผิดในกฎหมายอาญา สภาพบังคับเรียกว่าโทษ มีอยู่ 5 ประการ คือประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์ ในกฎหมายแพ่ง สภาพบังคับขึ้นอยู่กับ การกระทำความผิด เช่น บังคับให้ชำระหนี้ ชดใช้ค่าเสียหาย หรือเสียดอกเบี้ย เป็นต้น นอกจากนี้ในกฎหมายอื่น ๆ ก็อาจมีสภาพบังคับอื่น ๆ อีกก็ได้ เช่น ข้าราชการที่ทำผิดวินัย อาจถูกตัดเงินเดือน สั่งพักราชการ ให้ออกปลดออกหรือไล่ออก เป็นต้น

3.5.1 เหตุแห่งการไม่เคารพกฎหมายของประชาชน

ถ้าจะต้องมองปัญหาอย่างรอบด้าน เราไม่สามารถใช้มุมมองทางกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวในการวิเคราะห์ปัญหานี้เนื่องจากปัญหาในเรื่องการไม่เคารพกฎหมายยังมีบริบททางสังคมประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรมประกอบอยู่ด้วย จริงอยู่ที่ปัญหาเรื่องความเคารพนับถือกฎหมายเชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายดังจะเห็นได้จากปัจจัยทางกฎหมายที่ทำให้คนไทยไม่เคารพกฎหมาย อันได้แก่ กฎหมายที่ไม่ดีขาดความชอบธรรมทำให้คนขาดความศรัทธา การบังคับใช้กฎหมายบกพร่องเนื่องจากเจ้าพนักงานประพฤติมิชอบเลือกปฏิบัติอีกทั้งมีผู้อิทธิพลทำตัวเหนือกฎหมาย จนทำให้ประชาชนคนอื่นเกิดความรู้สึกอึดอัดติฉินนินทาขาดความเคารพในกฎหมาย การขาดพลังมวลชนในการมีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการสร้างกฎหมายและบังคับใช้กฎหมาย อันนำมาซึ่งการขาดความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งสร้างความแตกแยกขึ้นในสังคมจนไม่มีใครยึดมั่นกฎหมายในฐานะที่เป็นหลักเกณฑ์ของสังคมอีกต่อไป เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่บั่นทอนความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายทั้งสิ้น ถ้าเราจะมองลึกถึงเหตุผลและที่มาของปัญหาจะพบว่าสังคมไทยมีประวัติศาสตร์และลักษณะพิเศษทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากประเทศตะวันตก อันเป็นผลให้คนไทยมีความเคารพต่อ

กฎหมายน้อยกว่าพลเมืองในประเทศตะวันตก ดังนั้นเราจึงต้องทำการค้นหาว่าเหตุใดจึงเกิดความแตกต่างเช่นว่า และเหตุผลใดที่ทำให้พลเมืองตะวันตกเคารพกฎหมาย เบื้องต้นอาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยเรานั้นยังมีอุปสรรคในทางวัฒนธรรมสังคมที่ขัดขวางการพัฒนาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย อันได้แก่ ระบบอุปถัมภ์ที่ทำให้เกิดอภิสิทธิ์ชนผู้ อยู่เหนือกฎหมาย การปกครองและบริหารประเทศโดยขาดธรรมาภิบาล ระบบประชาธิปไตยที่ความสำคัญอยู่ที่การชนะเลือกตั้งจนทำให้ผู้แทนประชาชนต้องอิงอยู่กับผลประโยชน์ทางธุรกิจและกลุ่มอิทธิพลจนเกิดวงจรที่ไม่สร้างสรรค์ต่อการสร้างประชาธิปไตยอันเป็นการปกครองที่แท้จริงของประชาชน การสร้างความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงเป็นปีกแผ่นของวัฒนธรรมการเคารพกฎหมายเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการส่งเสริมและพัฒนาให้คนไทยเคารพกฎหมายก็จะเป็นผลดีต่อการรักษาความมั่นคงของประเทศในที่สุด

3.5.2 บทลงโทษของประชาชนในการไม่เชื่อฟัง เคารพกฎหมาย

กฎหมายมีวัตถุประสงค์ในการป้องกันสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อย โดยกำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดและกำหนดโทษของผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย¹⁰ ดังนั้นกฎหมายที่กำหนดเป็นความผิดชัดแจ้งและไม่มีผลบังคับย้อนหลังที่เป็นโทษแก่ผู้กระทำความผิด มีอยู่ 5 ชนิด ด้วยกันคือ (1) ประหารชีวิต (2) จำคุก (3) กักขัง (4) ปรับและ (5) ริบทรัพย์สิน ดังนั้น กฎหมายที่ว่าด้วยความผิดและโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิด ตัวยุทธที่สำคัญ ๆ ของกฎหมายดังนั้นกฎหมายจึงเป็นกฎหมายซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการป้องกันสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยโดยการกำหนดว่า การกระทำใดเป็นความผิดและได้กำหนดโทษของผู้ฝ่าฝืนกระทำความผิดนั้นๆ

¹⁰ ธาณี วรภัทร์. (2553). **หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, หน้า 4.

บทสรุป

กฎหมายเป็นข้อบังคับของรัฐหรือประเทศที่ใช้บังคับความประพฤติทั้งหลายของบุคคลอันเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกัน ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็จะต้องมีความผิดและถูกลงโทษ กฎหมายเป็นพัฒนาการของการรวมกลุ่มมนุษย์ในสังคม การเมืองที่ประชาชนเมื่อเข้ามารวมกันอยู่แล้วต้องสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อใช้ปกครองประเทศ หรือใช้ในกลุ่มของตนเอง กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือของรัฐที่พัฒนาจากวิถีท้องถิ่นหรือพื้นเมืองของมนุษย์ที่ผ่านการขัดเกลาทางสังคมมาเป็นเวลาช้านานจนกลายเป็นกฎหมาย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าวิถีท้องถิ่นหรือพื้นเมืองของมนุษย์ทุกอย่างจะสามารถนำมาเป็นกฎหมายได้ กฎหมายจึงมีความแตกต่างจากจารีตประเพณี เนื่องจากกฎหมายเป็นข้อบังคับของรัฐ แต่จารีตประเพณีเป็นข้อบังคับของชนชั้นใดชั้นหนึ่งหรืออาชีพใดอาชีพหนึ่งเท่านั้น และการกระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายผู้กระทำจะมีความผิดและถูกลงโทษ แต่การกระทำความผิดหรือฝ่าฝืนจารีตประเพณีจะได้รับเพียงการติเตียนจากสังคมเท่านั้น และกฎหมายเป็นข้อกำหนดความประพฤติของมนุษย์เพียงบางอย่างเท่านั้น แต่จารีตประเพณีครอบคลุมการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด การใช้ชีวิตแบบสังคมบุพกาลดั้งเดิมของมนุษย์กฎหมายยังไม่มี ความสำคัญเมื่อรวมกันเป็นรัฐแล้วกฎหมายมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะกฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติการปฏิบัติของสมาชิกแห่งสังคมนั้น เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย เปรียบเรียบร้อย เกิดความยุติธรรมก่อให้เกิดสิทธิเสรีภาพ และเพื่อป้องกันรักษาผลประโยชน์ของประชาชน รัฐแต่ละรัฐมีที่มาของกฎหมายแตกต่างกันไปตามรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ประเพณีวัฒนธรรมของรัฐนั้น ๆ รัฐที่มีประวัติศาสตร์ของชาติยาวนานก็ให้ความสำคัญกับจารีตประเพณีก็จะให้ความสำคัญกับการนำจารีตประเพณีมาเป็นแนวทางกำหนดกฎหมาย ขณะรัฐเกิดใหม่ที่ไม่มีการจารีตประเพณีก็อาจใช้หลักการออกกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ในสมัยปัจจุบันที่รัฐต่าง ๆ ได้ร่วมมือกันด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมากยิ่งขึ้น กฎหมายของรัฐ ๆ หนึ่งอาจมาจากความตก

ลงร่วมมือกันระหว่างรัฐที่เรียกว่าสนธิสัญญาก็ได้ อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายอาจมีที่มาจากทั้งภายในรัฐและจากความร่วมมือระหว่างรัฐ กฎหมายมีสภาพบังคับ เช่น บังคับให้เชื่อฟังและปฏิบัติตาม เนื่องจากกฎหมายออกมาจากรัฐอธิปัตย์ในฐานะผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในประเทศ กฎหมายที่ออกมาจึงเป็นคำสั่ง ขัดห้าม ขัดบังคับที่ต้องปฏิบัติตามผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกลงโทษ หรือตกอยู่ในสภาพบังคับอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจจะหนักบ้าง เบาบ้างแล้วแต่ความผิดในกฎหมาย เช่น ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สินในกฎหมายแพ่ง สภาพบังคับขึ้นอยู่กับการกระทำผิด

เอกสารอ้างอิง

- คณิต ฅ นคร. (2553). **กฎหมายกับจารีตประเพณี**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2541). **มนุษย์กับกฎหมาย**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร :
ไอเดียนสโตร.
- ธานี วรรณทร์. (2553). **หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก**. กรุงเทพมหานคร :
วิญญูชน.
- นัทธี จิตสว่าง. (2556). **วัตถุประสงค์ในการลงโทษ**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศรีราชา เจริญพานิชย์.(2525). **“ประเภทและศักดิ์ของกฎหมาย”** เอกสารการสอน
ชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วารี นาสกุล และคณะ.(2522). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิสาร พันธุณะ. (2543). **สาระสำคัญของการใช้กฎหมายกับประชาชน**. เอกสารการสอน
ชุดวิชาความรู้ เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน่วยที่ 8. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- หยุด แสงอุทัย. (2523). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย**. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุเทพ อัดถากร.(2516). **กฎหมายกับจารีตประเพณี**. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช.
- อัศจรรย์า ชูตินันท์. (2555). **การใช้กฎหมาย**. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพมหานคร:
วิญญูชน.